

III. STUDII DE ANTROPOLOGIE

Prof. univ. dr. PETRU DUNCA

De la grâu la pâine: pâinea sacră

Triada grâu-făină-pâine domină istoria Europei. Această triadă devine preocuparea principală a orașelor, a satelor, a țăranilor, a negustorilor, pentru care a trăi însemna „a mânca o pâine“. În documentele vremii, pâinea devine un personaj mereu remarcat la care se fac numeroase referiri.

Pâinea are și ample semnificații cultice, religioase. Creștinismul, religia dominantă a Europei, recunoaște două forme de pâine rituală: *sfința euharistie* și *pâinea binecuvântată*, sau așa-numita „pâinea sfințită“. Se vorbește de pâini sfințite, folosindu-se pluralul, deoarece felurile de pâine sfințită sînt consumate în circumstanțe foarte diferite, în funcție de semnificația ritualului, de transformările ritualului serviciilor religioase.

Aceste pâini reprezintă unul dintre foarte numeroasele obiecte sfințite în cadrul cultului diversilor sfinți care își fac simțită prezența în decursul perioadei medievale.

Pornind de la acest simbol alimentar major, care este pâinea, în cadrul creștinismului are loc și separarea dintre catolicism, care are la bază pâinea nefermentată sau azima, și ortodoxism, unde în cadrul euharistiei este folosită pâinea dospită sau „pâinea crescută“.

Ritul sfintei euharistii își găsește sursa mistică în episodul „Cinei de taină“ la care se raportează trei dintre cele patru Evanghelii. În acel moment, Isus Mîntuitorul a distribuit pâinea și vinul, apostolilor,

Foto: F. Săteanu, Armindeni, Cupșeni, 2005

**Trag zăce pă patru,
Unu stă și unu așteaptă.**

(Mulsul vacii)

5095

Tăte mândrele mă lasă
Dipse nu mi-am făcut casă.
Am pădure la Budești
Și mi-oi face căsi domnești,
Hai, mândruță și le vezi!

5096

Nu-ți fie mândră, rușine,
De ce te-ai iubit cu mine.
Pe Mara și pe Cosău
N-o fost fecior cum îs eu.
Pe Cosău și pe Mara,
Ca și mine nu-i afla!

5097

La supărare și dor,
Trebe om cu cap ușor.
La dor și la supărare
Trebe om cu minte mare.

De la Duma Vasile a lui
Gheorghe a Aniții, 19 ani,
Călinești

5098

De jucat aş juca bine,
Da nu-s pintenii la mine.
Că i-am uitat pe coteț,
Și i-o mâncat porcii tăți.

De la Vișovan Pinte, Breb

5099

De la primărie-n sus
Toate lampele s-au stins.
Numai la mândruța mea
Arde-o lampă ca o stea
Gânde c-oi mere la ea,
Mămuleasa ei cățea!

5100

Uită, mîndruț, doru meu,
Și io l-oi uita p-al tău
Cînd m-or pune-n copîrșeu.
Uită, mîndruț, dragostea,
Și io oi uita p-a ta
Cînd m-or duce cu popa
Ș-or citi vanghelia.

Nici atunci n-oi uita bine,
Pîn-or pune lut pã mine!

5101

Mãi bãdiã, puiule,
N-asculta minciunile
De tãte vecinele.
Vecinele multe-ar fa'
Sã ne strîce dragostea.
Vecinele multe-ar zîce
Mare-amar sã ne mînînce.
Da-u-ar bani înnumãrați
Sã ne vadã supãrați.
Da-u-ar banii socotiți
Sã ne vadã despãrțiți!

5102

La fîntîna Mãgurii
Crește iarba dragostii.

(Vișovan Irina a lui Mihai,
74 ani, Breb)

5103

Tu nevastă, tu bolundã
De țî-i urît bãrbatu,
Nu-ți mînca cu el capu.
Ie-l de brîu și du-l -pã rîu
Și te pleacã și-l îneacã
Cã ț-a fi lumea mai dragã
Și zî zãu cã nu-i al tãu,
Cã te-a ierta Dumnezãu.

(Ileana Berinde, a
Crîznicului, Budești, 84 ani)

Hori din Sãpãnța

5104

Pe marginea drumului
Trec oile badilui.
Toate-s mândre și cornute
Și cu lãsãturi pe frunte.
Cãtu-i Banatu de mare
Tri feluri de drumuri are:
Unu-i drumul cel de fier,
mã, mã, mã
Ce trece trenul pe el, mã,
mã.
Unu-i drumul cel de piatrã
Ce circulã lumea toatã.
Unu-i drumu de pãmânt

rostind celebrele cuvinte: "Iatã corpul meu, iatã sîngele meu." Exegeza considerã, în general, cã el a folosit azima, pîinea nefermentatã, deoarece începuse timpul Paștilor. Biserica se preocupã încã de la originile sale pentru a cunoaște felul de pîine care trebuie folositã ca și sacrificiu.

Începînd cu secolul al IV-lea, s-a consolidat tradiția în mediile creștine ca la fiecare serviciu religios și mai ales duminica, sã se ofere pentru acasã pîinea euharisticã. Se considerã cã aceste pîine sfințitã posedã puteri miraculoase, ocrotind persoanele de pericole. Aceastã pîine era folositã și pentru vindecarea bolnavilor. Exista credința medievalã, destul de rãspînditã, da a așeza euharistia în sicriele defuncțiilor, în special ale preoților, pentru a proteja persoana împotriva duhurilor rele și a demonilor și pentru a le ușura cãlãtoria spre cer.

La nivelul Bisericii se menține pînã astãzi credința cã pîinea sfințitã este o sursã de miracole. Începînd cu secolul IV, ritualistica devine din ce în ce mai ezotericã. Dupã istoricii bisericii, originile practicii liturgice se gãsesc în Slujba Staționalã care a fost celebratã de Papa de la Roma între secolele VIII – IX și care este fãcutã cunoscutã prin Ordo Romanus Primus. Ceremonia debuteazã cu prezentarea pîinii și a vinului în fața credincioșilor. Papa și diaconii se deplaseazã în public pentru binecuvîntarea acestora. Arhidiaconul pregãtește cantitatea de pîine și de vin necesarã pentru sfințire – care sînt așezate în cupa sacrã ca și ofrande. Dupã sfințire, pîinea este împãrțitã. O parte din vinul sfințit este așezat într-un pocal pentru a fi consumat de oficianți. O altã parte, amestecul de pîine sfințitã și vin, este distribuitã credincioșilor.

Pentru acest ritual, credincioșii aduc ei înșiși materia primã pentru sacrificiu. Aceastã ofrandã presupune o pîine preparatã special.

Un fenomen va influența profund spiritul acestei distribuții a pîinii. Acest fenomen presupune consumul euharistiei de un mare numãr de clerici și de laici. Începînd din secolul al VI-lea, frecvența la serviciul religios în Occident se diminueazã. Acest fenomen este atestat în Galia prin al 18-lea canon al Conciliului de la Arde în 506, care precizeazã cã dacã laici nu mai participã la Sãrbãtoarea Anului Nou, a Paștelui, a Crãciunului nu vor mai fi considerați buni catolici. Conciliile din 813 și 1124 amintesc de aceleași obligații minimale, dar rezultatele nu au fost pe mãsura efortului.

Foto: Colecția F. Sãteanu, Pascã, Cupșeni, 2005

Conciliul de la Latran din 1215 fixeazã o nouã normã minimã: participarea la Sãrbãtorile Pascale.

Exista o concepție privind misticã sacrului. Grigore de Tour (sec. al VI-lea): „contactul cu supranaturalul este încãrcat de indeterminãri. Este o luminã devorantã care face sã iasã la suprafața meritele, calitãțile, dar și defectele celui cu care intrã în contact“.

În tradiția ortodoxã, contactul cu

**Hurdu, burdu pân pãnuji,
Hoștãreț pã sub cotet.**

(Vântul)

sacru nu poate să fie decît pozitiv. În scrierile teologice ale epocii, „problema principală nu este nici raritatea, nici frecvența întâlnirilor religioase, ci puritatea conștiinței“ (Sf. Theodor Studitul – 825). În Occident, această tendință este reprezentată de Theoduphe d’ Orleans (921). Pentru a găsi această stare de puritate necesară pentru întâlnirea cu Cristos, creștinul trebuie să practice abstenența conjugală, să se purifice de viciile sale și să practice mila și compasiunea, să-și recunoască păcatele sale. Perioada postului Paștelui este, în particular, adecvată pregătirii pentru împărtășanie și accesul la euharistie. Pe un alt plan, în compensație, se dezvoltă tradiția împărțirii pîinii sfințite creștinilor veniți să asiste la liturghie, fenomen care cunoaște o mare extindere. Această tradiție atestată în secolul al VI-lea, a devenit extrem de riguroasă în secolul al IX-lea. Sfântul Jean al IV-lea recomanda sfințirea pîinilor în timpul serviciilor religioase și distribuirea acestora tuturor credincioșilor. Al 9-lea canon al conciliului de la Nantes precizează că pîinile care nu au fost împărțite participanților vor fi depozitate în vase speciale pentru a fi distribuite în duminici și sărbători celor care nu s-au împărțit. Ele vor fi sfințite și binecuvîntate cu această formulă: „*Domine Sancte Pater omnipotens aeterne Deus, benedicere dignare hunc panem tua sancta et spirituali benedictione, ut sit omnibus salus mentis et corporis atque contra omnes morbis et universas inimicorum insidias tutamentum*“ (Domn Sfînt, Tată atotputernic, D-zeu atotputernic, D-zeu etern, Sfințește această pîine prin sfința Voastră și spirituala binecuvîntare; prin ceea ce vom mîncă vom găsi sănătatea corpului și a sufletului și o pavază contra bolilor și piedică pentru dușmanii noștri.“ (1)

Vom găsi destul de frecvente ordonanțe asemănătoare în instrucțiunile episcopilor din sec. al IX-lea. Ea este repetată din nou la Conciliul de la Bourdeaux în 1255. Raritatea împărtășaniei face ca sfințirea să nu aibă raporturi cu viața de toate zilele. Începînd cu secolul al IX-lea se constată o preferință pentru pîinea nefermentată. Această tradiție se va propaga lent. Solicitarea credincioșilor pentru Sfînta Împărtășanie, dorința de a folosi pîinea cea mai frumoasă și cea mai albă posibil, alte considerații biblice, au determinat aceste schimbări. În secolul al XI-lea, această nouă tradiție se universalizează, nefiind criticată decît după Marea Schismă, din 1054, de tradiția ortodoxă. Prepararea hostiei primește o dimensiune liturgică, așa cum stau mărturie cutumele conventului Hirsau-Pădurea Neagră, în secolul al XI-lea. Grîul trebuia cules bob cu bob, moara purificată, locul binecuvîntat. Singur preotul era cel ce confecționa hostia, prescripție absentă în secolul al XVIII-lea. Această utilizare a pîinii azimă are drept consecință eliminarea pîinii cotidiene. Mult timp încă, participanții la serviciul religios aduceau pîinea pregătită de ei pentru biserică, dar era așezată în spatele celorlalte. El va primi pîinea pregătită în mod special pentru serviciul religios. Din secolul al XII-lea, pîinea pascală pregătită de preot este împărțită în mici bucăți de pîine pascală, însoțite de un desen decorativ. Acest fenomen se păstrează și astăzi. Prima tradiție se mai păstrează și astăzi, în multe localități din Maramureș (Budești, Ieud, Călinești)

Paralel cu această transformare, în materie de sacrificiu se asistă la confirmarea dogmei transsubstanțializării. Ideea prezenței reale a lui

Ce-l trec ciobanii cîntînd.
Vai frumoși îs ciobanii
Că beau apa cu pumnii
Și-s roșii ca bujorii.
Beau apă nestrecurată
Și li-i fața parfumată.
Măi ciobane de la oi,
Bună-i brînză, bun îi cașu,
Da mai mîndru-i ciobănașu,
Cînd cîntă cu fluierașu!

5105

Foaie verde, foaie lată,
Cine s-o iubit odată,
Un fecior și cu o față.
Părinții nu i-o lăsat,
Ei s-o dus și s-o-necat
La rîuțu din sus de sat.
Părinții cînd s-o năimit
Tăt rîuțu l-o stîrpit
Și pe ei doi i-o găsit
Subt un corci de rădăcină
Tăt ținîndu-să de mîna.
Și de-acolo i-o luat
Și i-o dus și i-o-ngropat
La crucea din jos de sat.
Din fecior o răsărit
Un ruguț într-aurit,
Din fetiță-o ruguriță.
Rugu peste drum s-o-ntins
Rugurița o cuprins.

5106

Stăină-s străină tare
Ca luna de către soare.
Cum mă-ntorc, cum mă
sucesc,
Tot străină mă găsesc.
Ies în drum, drumu-i săcret,
Cu cine să mă dezmierd?
Nici am mamă, nici am tată,
Gîndești c-am picat din
piatră.
Nici am frați, nici am surori,
Gîndești c-am picat din nori.
Tot mă-ntrabă străinii
Că unde mi-s părinții.
Io le spun la străini bine
Că io n-am părinți pe nime.
Că io-am vînit cu norii
Î-am picat cu picurii
În casă cu străinii,
Că io-am venit cu luna
Ș-am picat cu negura

**Mititele, albinele, cînd pă deal, cînd pă vâlcele,
Om cu botă după ele.**

(Păcurarul cu oile)

În casă la bădița.
 Păstă dealuri, păstă munți,
 La socrii necunoscuți.
 Rându-n casă nu-l știu bine,
 Rădu și grăiesc de mine.
 Socru rău, bărbatu câne,
 Vai și amar de-a mele zâle.
 Soacra rea, bărbatu rău,
 Vai și amar de capu meu.
 De străină ce mi-s tare
 Arde-mi focu sub picioare,
 Și nimica nu mă doare.
 De străină ce mi ce-s,
 Arde focu, nu simțesc.

(Vișovan Anuța a Pintii, 36
 de ani, Breb)

5107

Măieran de sub măruț,
 Ce stai bade-așa blânduț?
 Or doar ț-o spune oarecine
 Ca să nu grăiești cu mine?
 De-i grăi, de nu-i grăi,
 Mie tot atâta mi-i.
 Că cipca din coada me
 Nu-i mai gios decât așe.
 Da struțu din clopu tău
 Usca-s-a de doru meu.
 Struțu din clop de la tine
 Usca-s-a de dor de mine.

5108

Părinte te-oi blăstăma
 Să-ți mânce ruptu mâna
 Cu care mi-a pus cununa!

5117

Bată-mă gânduri mă bat,
 Să te las dracului sat.
 Bătă-mă gânduri nebune,
 Să te las dracului lume.
 Frunză verde de pe coastă
 Cum îi mintea fetii proastă
 Că vine unu și-o cere
 Ia zice iute“oi mere“
 Nu vede, sară-i ochii
 Că n-are cu ce trăi.

5118

Mamă, urātu'-a veni
 Fă bine, nu mă sili

Isus Christos în pâinea pascală sfințită există încă la biserica originară, dar această problemă va rămîne controversată pînă în secolul al XII-lea. Această doctrină a transsubstanțializării va fi definitiv fixată în tradiția creștină prin al IV-lea Conciliu de la Latran, în 1215. Conciliul din Trent (1545-1563) a reluat această dogmă. Această progresivă sacralizare a pîinii pascale va da naștere la sf. Sec. al XII-lea la o nuanțată adorație euharistică. Acest fenomen se produce într-un climat de completă refacere a fenomenului împărtășaniei, aspect manifestat și în mediile monastice. În locul unei *euharistii* are loc o *epifanie*, o apariție a lui Dumnezeu în fața oamenilor cărora le comunică grația sa. (2)

Credințele populare atribuie acestei adorații a pîinii pascale o multitudine de virtuți. Astfel, cel care a privit dis de dimineată pasca, nu va muri de foame, nu se va îmbolnăvi la ochi, nu va muri de o moarte subită. Thiers prezintă numeroase utilizări ale pîinii pascale nesfințite. Pregătită în cadrul unor rituri, pâinea pascală se încarcă de puteri magice în momentul preparării sale.

Numeroase texte vorbesc despre numeroasele furturi ale pîinii pascale. În timpul furturilor, pâinea pascală produce miracole.

Există o relație între liturghia pascală și sufletul celor defuncți. Între secolele XI-XIII se constituie o nouă formă de liturghie. Sfîntul Grigorie cel Mare (sec. VI-VII) afirma că „ofranda sacră a pîinii pascale reprezintă marea cale a salvării sufletelor, chiar a sufletelor după moarte“. (3) În secolul al XIII-lea, Toma d'Aquino afirma că liturghia este miraculoasă, împlinire, căci eucharistia este singurul element sacru a cărei eficacitate este comunicabilă. Generalizarea acestei credințe a dus la extinderea extraordinară a liturghiei pentru morți, mai ales în secolele XIII-XV-lea. La sfîrșitul evului mediu, liturghiile votive și liturghiile pentru morți au fost cele mai numeroase. Dezvoltarea acestei liturghii va permite creștinilor să se implice în diferite momente ale ritualului liturghiei.

În ceea ce privește pâinea binecuvîntată, sub diverse influențe, în secolul al XI-lea și la sfîrșitul secolului al XII-lea, aceasta „este un element sfințit care se distribuie ca și apa sfințită“. În perioadele de început a creștinismului, fiecare își aducea pâinea sa ca material necesar sacrificiului. Progresiv, pâinea cotidiană, profană, datorită mediului în care este preparată, va atinge statutul unei pîini speciale, destinată sacrificiului. O perioadă îndelungată continuă să aducă, conform tradiției, pâinea preparată de ei, la biserică. Treptat sînt aduse și alte obiecte tradiționale: uleiul pentru candelă, apoi obiecte de valoare care vor primi binecuvîntarea. Aceste idei vor fi suficient de răspîndite pentru a se regăsi la sfîrșitul secolului al V-lea în opera Sfîntului Augustin, sub raport practic. În cadrul liturghiei, diverse atitudini față de pâinea pascală aparțin sistemului de codificare rituală. Momentul ritual al înălțării pîinii rituale în fața credincioșilor, în timpul serviciului religios a fost fixat la Conciliul din 1115. Se precizează că acele cuvinte rostite de preot sînt eficiente pentru a declanșa procesul de transsubstanțiere. Tradiția spune că, în momentul în care se înalță pâinea pascală de către preot, se produc miracole. Acest moment este unul din cele mai importante din cadrul liturghiei, moment prin care se consideră că se pogoară Isus în mijlocul credincioșilor. Tradiția populară atribuie pîinii pascale și alte puteri de

Am un bou roșu. Pă unde paște să cunoaște.

(Focul)

care se poate beneficia prin starea de contemplare din timpul serviciului religios. Aceste credințe, atestate încă din perioada creștinismului originar, sînt enumerate în *Tratatul despre superstiții* a lui J. B. Thiers. În secolul al XV-lea exista credința că Sfîntul Sacrament putea să apere bolnavii și infirmii. Preoții organizau procesiuni care purtau pîinea pascală a bisericii, pentru a proteja comunitatea în fața furtunilor, a inundațiilor și a incendiilor. Alături de aceste utilizări în cadrul tradiției religioase, puterile miraculoase ale pîinii pascale au fost valorificate și în cadrul unor scopuri nepermise. Vrăjitoarele foloseau pîinea sfințită în cadrul actelor malefice, magice, de dragoste, pentru vindecarea sterilității, pentru rodnicia grădinilor. Distribuirea *pîinii sfințite* se generalizează pînă în secolul al XII-lea și se va menține și în secolele următoare. Treptat, pîinea și vinul vor fi prezente, în funcție de numărul credincioșilor: în timpul procesiunilor religioase, în timpul liturgiilor pentru defuncți, în timpul sărbătorilor anuale și ale confreriilor. Familia defunctului distribuie „pîinea binecuvîntată“ în timpul funeraliilor și în timpul liturgiilor comemorative. Tradiția „pîinii binecuvîntate“ se menține vie în multe regiuni din Europa. „*Ofranda se pregătește în fiecare duminică, pe rînd, de cîte o familie, ofranda fiind dusă la biserică de către membrii familiei; este o adevărată sărbătoare familială*“ (4)

Această tradiție o regăsim în Franța și în secolul al XIX-lea. La slujba religioasă duminicală, o familie pregătește „pîinea binecuvîntată“, care după liturghie se împarte după reguli stricte, o parte din aceasta fiind oferită în mod ritual familiei care va pregăti ofranda pentru duminica viitoare. Acest dar ritual este asigurat de fiecare familie din cadrul comunității rurale. Se impune o precizare: „cel mai mare număr dintre familiile care prepară pîinea binecuvîntată, o fac în memoria celor care nu mai sînt.“ (5). Această tradiție se mai păstrează și astăzi în multe zone din România. Tradiția o găsim în Maramureș, unde în fiecare duminică se face „pomenirea morților“. După serviciul religios are loc „pomana“ rituală unde în cadrul mesei rituale, alături de „prescură“ se servesc și alte mîncăruri tradiționale. Tradiția pîinii sfințite se leagă de o simbolistică rituală specifică. Pîinea va purta diferite simboluri: cercul, crucea, pasărea, șarpele, funia, omul, arborele vieții, simbolurile solare.

Cercul este forma păstrată cu frecvența cea mai mare în modelările din aluat. Imagine simbolică arhetipală, cercul este „înzestrat cu puterea de a apăra, căci, simbolic, semnifică veșnicia“ (6). Îl regăsim ca formă a colacilor în tradiția românească și în zone din Europa centrală. Despre simbolismul cercului cu forța lui magică de apărare s-au scris numeroase studii în antropologia modernă, reluînd complexitatea acestui semn arhetipal considerat unul dintre cele patru simboluri fundamentale universale.(7) El apare drept „perfect, fără început și fără sfîrșit, fără variație“, el simbolizează „timpul – pentru constanța succedării clipelor sale“, spațiul, precum și cerul – pentru caracterul său neschimbător. (8) „Cercul este simbolul geometric care exprimă cel mai bine infinitul, universul, eternul, absolutul“. (9)

Crucea, ca și cercul, ca și pătratul, simbol fundamental al culturii universale, apare în modelările din aluat cu o frecvență deosebit de mare. Arătînd spre cele patru puncte cardinale, crucea este baza tuturor simbolurilor de orientare, la diferitele niveluri de existență ale omului.

De mă silești la urât,
Nu te-oi cânta la mormânt.
De ă silești la necaz,
Nu te-oi cânta la sălaș.
Ci închide ușa bine,
Tot o-nchide și-o apasă
și spune-i că nu-s acasă.
Cu urātu-i greu o zi,
D-apoi eu cât oi trăi,
Cu urātu-i greu o noapte,
D-apoi eu pînă la moarte,
Dac-a veni dragostea
Descuie, mamă, ușa
și i-i spune că mi-i da.

5119

Frunză verde măr gustos,
Drag mi-a fost omu frumos,
Că și noaptea-i luminos,
Intră-n casă, luminează,
Iese-afară-nseninează.
Frunză verde siminoc,
Stau pe loc și ard în foc,
Pentru-un pui fără noroc.
Ies afară,
Ard în pară,
Merg în câmp,
Ca să mî stâng,
Bate vîntu,
Rău m-aprind.

5120

Cînd aud cucul cîntînd
și mierluța șuierînd,
Pe mîndru-n grunze zicînd,
Nu mai știu de unde sunt,
Nici că-s aici pă pămînt.
Cîntă cucul, se rotește,
Badea al meu la drum
pornește.
și-a pus capul pe oblînc
și mă-ntreabă de ce plîng.
Cum n-oi plînge și-oi ofta,
Mi se rupe inima
Bade după dumneata,
Căci noi doi am fost iubiți
Ca și doi meri înfloriți.
Florile s-au scuturat
Noi bade ne-am depărtat.

(De la Mariana Tivadar, 19 ani)

**Îi rotundă, dar nu-i măr,
Pături păstă pături - plăcintă nu-i.
Dacă o desfăci zderi înaintea ei.**

(Ceapa)

**Colecția GHEORGHE
MAN**

Hori

5109

Frunză verde de pelin
Ce-mi ești cucule hain
De cânți vara-n jumătate
Și-apoi zbori în altă parte.
Cântecul să nu-ți mai zici
Nici să mai colinzi p-aici.
Vara vii, vara te duci
Când îs dragostele dulci.
Ai de grijă, cucule,
Că te-or prinde fetele
Și ți-or smulge penele,
Că tu le-ai cântat cu foc,
Dar nu le-ai adus noroc.
Că tu le-ai cântat cu para
Dar nu le-ai adus tihneala.

5110

Cin' se naște cu noroc,
Poate trece și prin foc.
Cine se naște bogat
Poate trece și prin iad.
Dar eu m-am născut săracă,
Geaba-i sunt bădiții dragă.
Și eu m-am născut cu vai,
N-o să văd nici iad, nici rai.

(De la Vasile Cicioc, 19 ani)

5111

Șapte săptămâni în post
De când la badea n-am fost
Și asară, când m-am dus
Am aflat lacătul pus.
Și-am rupt lacătul cu mâna
Și-am ajuns la el cu sila.
Badea meu când m-o văzut
Șapte perne-o așternut
Șapte perne și-o saltea
Să rămân toată noaptea.

5112

Trece badea pe-un cal sur
Să-l suduiesc nu mă-ndur,
Dar eu numa-atât oi zice:
Mândru de pe cal să pice,
Să-i pice cuțitu'n tină,

Tradiția creștină a îmbogățit simbolismul crucii, condensând în această imagine mîntuirea și patimile Mîntuitorului. Crucea îl simbolizează pe Isus Răstignit, Mîntuitorul, Logosul, a doua persoană a Treimii.

Crucii i se dedică sărbători: Arătarea Sfintei Cruci, Scoaterea Sfintei Cruci. I se cîntă imnuri. I se organizează hramuri ale bisericilor și mănăstirilor. Se pot deosebi patru tipuri principale de cruce: crucea fără vîrf (în formă de T), crucea cu vîrf și cu o singură bază orizontală; crucea cu vîrf și cu două baze orizontale; crucea cu vîrf și cu trei baze orizontale. Toate aceste tipuri de cruci au o simbolistică specifică.

Între bazele crucii apar inițialele de la inscripția batjocoritoare a lui Pilat: „Isus Nazarineanul, regele Iudeilor“, INRI. Putem deosebi, de asemenea, crucea patimilor și crucea învierii: prima amintește despre suferințele și moartea lui Isus; cea de-a doua semnifică biruința în fața morții.

Crucea recapitulează creația. Ea are un sens cosmic. Crucea reia temele fundamentale ale Bibliei. Ea este un pom al vieții (10), Întelegciune (11), lemn al arcei lui Noe, toiag al lui Moise de care este prins șarpele de aramă. Se poate stabili o distincție între crucea patimilor lui Hristos, instrument de supliciu și crucea de slavă, care trebuie interpretată în sens eschatologic. Crucea de slavă este crucea care va apărea înaintea celei de-a doua veniri a lui Hristos (*parousia*), semnul suprem al învierii lui Hristos. (12) *Pasărea*, un alt simbol realizat din aluat este circumscris fondului arhaic de credințe conform cărora, după moarte, sufletul se transformă în pasăre (13), sau a credințelor care afirmă că în drumul după moarte, pasărea este „vehicolul care transmigrează sufletul“. Ea apare cu o frecvență deosebită la marile rituri calendaristice și în cadrul riturilor de trecere. Dintre semnificațiile ei nu lipsesc cele legate de fecunditate, de ritmul sezonier al naturii, etc.

Pasărea simbolizează legătura dintre cer și pămînt, dintre om și divinitate. În acest cadru ideatic putem îngloba imaginea păsării realizată din aluat unor referințe concrete: pupăză, cuc, porumbel, etc. Porumbelul, hulubul va reprezenta, începînd cu *Noul Testament*, Sfîntul Spirit, simbolul purității, al nevinovăției, iar cînd aduce ramura de măslin la arca lui Noe, un simbol al păcii, al speranței, al armoniei regăsite. Cucul reprezintă unul dintre cele mai importante simboluri mai ales în mito-folclorul românesc. El este prezent în riturile agrare, în cultul strămoșilor. El este simbolul singurătății, al dispariției, al destinului frînt. Simbolul este prezent în riturile de înmormîntare, el prevestind moartea, dar în același timp, este prezent și în riturile agrare, anunțînd renașterea naturii.

În grafica acestor aluaturi s-au menținut *semnele solare* și nu lipsesc semnele primare din care au derivat toate celelalte, printre care și repetarea cifrei opt, raportată la conceptul fundamental de „echilibru cosmic“, la creația Cosmosului. Cifra opt vestește „epoca ce va să vină, veșnicia“, deoarece pe Dumnezeu „nimeni nu L-a putut vedea și nici nu-L va putea vedea vreodată în această lume decît prin intermediul numărului opt, singura cale prin care se ajunge la El“, singura cale ce duce la justiția divină pe care o reprezintă numărul opt în viața spirituală.

Arborele apare bine ilustrat sub forma grafică a bradului. El se prezintă sub trei ipostaze simbolice: de arbore cosmic, arbore ceresc și arbore al vieții (14). Prezența sa este evidentă în creațiile populare pe-un spațiu geografic extrem de extins. O altă imagine cu valoare simbolică străveche

Câmpul alb, oile negre.

(Scrisul pe hîrtie)

este cea a *omului*, omul fiind considerat, în culturile străvechi, o sinteză a lumii, un model emblematic al universului, un microcosmos (15), imaginea sa semnificând un rezumat simbolic al vieții.

Partea corpului bine reprezentată în simbolistică este mâna. Ea apare în riturile de înmormântare din România, în zona Olteniei și Munteniei, unde confecționată din aluat, se așează în pomul mortului. (16)

Semnificațiile acestor simboluri sînt extrem de complexe și trimit la fondul pre-creștin, la constantele acestui fond, mărturii găsindu-se din abundență în religiozitatea populară, în acest polivalent sincretism. Studiul tradițiilor legate de ritologia pîinii presupune ca prioritate referințele la istoria creștinismului.

(Grafia aparține autorului)

NOTE:

1. Pierre Le Brun, *Explication littérale, historique et dogmatique des prieres et cérémonies de la messe*, Paris, Ed. Valade, 1777, vol. II, p. 291;
2. J.A. Jungmann, *Missarium solemnium. Explication génétique de la messe romaine*, Paris, Ed. Aubier-Montaigne, 1954, pag. 466.
3. J. le Goff, *La naissance du purgatoire*, Paris, Gallimard, 1981, pag. 126;
4. Ibidem, J. A. Jungmann, pag. 108;
5. D. Dergny, *Usages, coutumes et croyances*, Brionne, Ed. Gerard Montfort, vol. I, p.11;
6. P. Evdochimov, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, Ed. Meridiane, București, 1992, p.125.
7. G. Durand, op. cit, pag. 104, Jean Chevalier, Alain Cheerbart, *Dicționar de simboluri*, vol. I, Ed. Artemis, București, 1994, pag. 295-300;
8. Solas Boncompagni, *Lumea simbolurilor*, Ed. Humanitas, București, 2003, pag. 166;
9. Ibidem, pag. 166;
10. *Cartea Facerii* 2, 9;
11. *Pilde*, 3, 18;
12. Ibidem, Jean Chevalier, pag. 402;
13. G. Pavelescu, *Pasărea sufletului*, Anuarul Arhivei de Folclor, București, 1942, pag. 35-41;
14. Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului*, Ed. științifică, București, 1972, p. 117;
15. Louis-Claude Saint Martin, *La simbologia dei numeri*, ed. Atanor, Roma, 1976, pag. 50;
16. Romulus Vulcănescu, *Mitologie Română*, Ed. Academiei, 1985, pag. 485.

Să se taie la inimă.
Sângele să-l năpădească,
Nime să nu i-l oprească.
Numa luna și trei stele,
Cornul zădiuții mele.

5113

Codrile, orice -i vedea
Nu spune la mama mea,
De-i vedea că șed în tine,
Spune-i mami că mi-i bine.
De-i vedea că-am adurmit,
Lasă-mi frunza de-nvelit,
Crengile de-acoperit.
Vântul frunza a sufla,
Crengile le-a rădica
Și pe mine m-or afla.
Om pemintean n-a fi nime
C-a fi pasăre măiastră
Ce-a zbura mami-n fereastră
A zbura și-a ciripi
Măicuții i-a povesti
Unde mi-am putut dormi
În mijlocu pădurii.

(De la Maria Griguța, 25 ani)

5114

Foaie verde măgheran
Te-am iubit, bade, un an
Cu nimic eu nu te cred,
Dar nu vreau să te mai văd.
Nici cu coada ochiului,
Nici cu umbra gândului.
Magheran înflorit mândru,
Îți poți lua bade gându:
Te-am urât ca pământu,
Te-am urât și te-am lăsat,
N-ai fost om adevărat.

5115

Mi s-a dus dorul în toamnă
Acum văd că iar întoarnă.
S-a dus astă primăvară
Și-acum stă și mă omoară.
Am tot auzită eu:
C-atunci e doru mai rău,
Când te află-adoua oară
Te poartă de te omoară.
Acum văd că nu-i minciună,
Mă poartă noaptea pe lună,

Ce șade pe apă și nu să udă?

(Umbra)